

Padişah Hizmetine Adanmış Hayatlar: Osmanlı Sarayında İç Oğlanları

Batuhan İsmail Kıran

İstanbul, Libra Kitapçılık ve Yayıncılık, 2019, 207 Sayfa, ISBN: 978-605-7884-06-0

Samettin BAŞOL*

Vildan ŞAHİN**

Osmanlıların kısa sürede genişleyip merkezi ve büyük bir imparatorluğa dönüşmesi olayı, günümüzde dahi Türk ve Dünya tarihçiliğinin üzerinde çalıştığı güncel meseleler arasındadır. Bu yolda atılacak ilk adımlardan biri Osmanlı Devleti'nin teşkilat yapısını ve kurumlarının işleyişini öğrenmektir. Hızla gelişen fetih hareketleri neticesinde geniş coğrafyalara yayılma imkânı bulan Osmanlı Devleti, erken dönemden başlayarak merkeziyetçi bir devlet anlayışı benimsemiştir. Bu merkezi anlayış ve yapının, gözle görünür, etkin bir teşkilata dönüşmesi ise Fatih döneminde olmuştur. Devlet idaresinin sağlanması, aynı zamanda merkezi otoritenin gücünün bütün ülkeye yayılması amacıyla, idari, askeri, mali, adli, kazai, ilmi ve sosyal teşkilatlarla, merkez ve taşra teşkilatları oluşturulmuş, devlet bürokrasisi kurulmuştur. Osmanlı merkez teşkilatının önemli kurumları arasında saray gelmektedir. İçeriği tanıtılan ve değerlendirilen kitap, Osmanlı saray teşkilatında yer alan kul menşeli iç oğlanlarıyla ilgilidir.

* Dr. Öğr. Üyesi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, samettin.basol@gop.edu.tr

** Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi. sahinvildan19@gmail.com

Değerlendirmede, üç ana bölümden teşekkül etmiş olan “*Padişah Hizmetine Adanmış Hayatlar: Osmanlı Sarayında İç Oğlanları*” adlı kitabın kısa bir özeti verilmiş, ardından kritiğine geçilmiştir.

Yazar, iç oğlanı teriminin ilk defa Tevarih-i Âl-i Osman’da zikredildiğini söyler. Bu saray teşkilatının hangi padişah döneminde kurulduğu tam olarak bilinmese de I. Murat zamanına tarihlendirilmektedir. İç oğlanlarının devlet kadrolarında yer alabilmek için haiz olmaları gerekli birtakım şartlar vardı. Yalnızca bu şartları sağlayan iç oğlanları istihdam edilirdi. Osmanlı Devleti’nin sınırları genişledikçe merkez ve taşrada vazifelendirmek üzere itimada layık ve sadık idarecilere gereksinim duyuldu. İşte bu amaca yönelik olarak kul menşeli bireyler seçilirdi. Eserde, iç oğlanlarının da bu kul kökenli kişiler arasında yer aldıkları belirtilerek padişahın hizmetini gördüklerinden ve saraydaki çeşitli hizmetlerle, gelir-gider kayıtlarından sorumlu olduklarından söz edilmiştir. Yazar, saray içerisinde iç oğlanlarının ağa, kethüda, eski ve oğlan olarak dört alt gruptan oluşan teşkilat yapısıyla ilgili bilgiler vermiştir. İç oğlanlarının Fatih, II. Bayezid, I. Selim, Kanuni, IV. Murat ve IV. Mehmet dönemlerindeki durumundan söz etmiştir. Daha sonra iç oğlanlarının dikey hareketliliklerinde yaşanan durumlarını izah etmiştir. Burada çıkma olarak isimlendirilen görevlendirme süreci üzerinde durulmuştur. Çünkü çıkma usulü iç oğlanlarının kurum içi dikey hareketliliklerinde ve gelecekleri üzerinde etkiliydi. Bu önemine istinaden eserde iç oğlanlarının terfi, tayin ve emeklilik durumları detaylı bir şekilde anlatılmıştır. İlmi birikimleri ve deneyimlerinin iç oğlanlarının tayin olacakları mevkileri belirlediği vurgulanmıştır. Yazar, zikrettiği bu bilgileri saray teşkilatında yer alan görevlilerden örnekler vererek teferruatlı bir şekilde açıklamıştır. Bunun yanı sıra eserde iç oğlanlarının yaşlarının ilerlemesi, sağlık koşullarının kötüleşmesi, tayin haklarının olmaması gibi sebeplerle emeklilik haklarının olduğu da belirtilmiştir. Müellif, kurumsal bir teşkilatı olan iç oğlanlarının görevleri boyunca aldıkları maaş ve bahşişlerin olduğundan da söz eder. Bu maaşların ve bahşişlerin ne zaman ve hangi aralıklarla verildiği izah edilmiştir. Eserde, iç oğlanları teşkilatının kuruluş ve gelişim sürecinden sonra değişim ve dönüşümlerin görüldüğü 1674 yılı sonrası da anlatılmıştır. Bu dönemde iç oğlanlarının tayin usullerinde ciddi değişim ve dönüşümler yaşanmıştır. İdari ve askeri kazanımlarının çoğunu kaybetmişlerdir. Yazar, iç oğlanları teşkilatı ile ilgili bu dönemde yaşananları örneklerle aktarmıştır. IV. Mehmet tarafından teşkilatlarının Yeni Saray’a ve sipahi bölüklerine dağıtılmasıyla ilk defa ileri düzeyde bir değişim yaşadıklarını, ikinci değişimlerinin ise II. Mahmut zamanında Yeniçeri Ocağı’nın kaldırılmasıyla olduğunu ifade etmiştir. Mabeyn teşkilatının yükümlülükleri, önemli birimleri ve bu teşkilatın iç oğlanlarının konumlarını nasıl etkilediği konuları tafsilatlı bir şekilde izah edilmiştir.

Yukarıda kısa özetini verdiğimiz “*Padişah Hizmetine Adanmış Hayatlar: Osmanlı Sarayında İç Oğlanları*” adlı kitap, Batuhan İsmail Kıran’ın Osmanlı Saray Teşkilatında İç Oğlanlığı Müessesesi adlı doktora tezinin gözden geçirilmiş, düzenlenmiş ve basılmış halidir. Eserin birinci baskısı, 11 Nisan 2019 tarihinde Libra Kitapçılık ve Yayıncılık tarafından yapılmıştır. Kitap; dış kapak, iç kapak, içindekiler, kısaltmalar, tablolar, şekiller, önsöz ve teşekkür, giriş, üç bölüm, dokuz ana başlık, kırk altı başlık, sonuç,

ekler listesi, kaynaklar, dizin ve arka kapaktan oluşmaktadır. Bu genel bilgilerden sonra incelememize eserin dikkati celbeden hususlarıyla devam edilmiştir.

Her nesne, birini diğerinden ayıran birtakım özelliklere sahiptir. Onların ayırt edilmesinde ya da tercih edilmesinde bu özellikler ön plana çıkmaktadır. Bir nevi sınıflandırma yapmaya yarar. Bu durum, sadece dış görünümü itibarıyla bilinen nesne hakkında yorum yapılmasına imkân sunarak, seçenekler arasında kalan kişilerin işini kolaylaştırır ve uygun olana kısa zamanda ulaşmayı sağlar. Tercih edilmede etkin role sahip ayırt edici özellikler, okuyucu ya da araştırmacının kitap seçiminde de aynıdır. Bir eserin başlığı, boyutu, hacmi ve kapakları yukarıda bahsi geçen ayırt edici özellikler arasındadır.

Eserin boyutu, kitap yazarının içerikte işlediği konuya göre şekillenir. Kitap; ders kitabı ise eğitim kitap boy, sözlük ya da bilgilendirici kısa bir çalışma ise cep boy, inceleme ve araştırma kitabı veyahut da düz metinlerden oluşan bir çalışma ise genel kitap boy seçilir. Kitabın boyutu ile ilgili edindiği ilk izlenim okuyucuya ne tür bir eserle karşılaşacağı hakkında bilgi verir. Bilimsel niteliği olan metinlerin basımında çoğunlukla genel kitap boy tercih edilir. Batuhan İsmail Kıran'ın incelemesini yaptığımız 208 sayfalık eserinin 13.5x21 cm'lik ebadıyla genel eser basım standartlarına uygun olduğu görülmektedir. Bu ölçüler okuyucuya rahat bir okuyuş sunar. Kitabın kapak ve sayfaları yapıştırma usulüyle birbirine tutturulmuştur. Metnin yazımında Times New Roman yazı karakterini tercih eden müellif, bu yazı biçimini gözleri yormayan bir puntoda kullanmıştır. Zikrettiğimiz bu bilgilerde yazarın ve yayınevinin basımda, bilimsel bir çalışmada olması gereken genel hususlara dikkat ettiği görülmektedir.

Bir eseri seçenekler arasında ön plana çıkararak bir diğer husus da çalışmanın *kapak* tasarımıdır. Kitabın kapak tasarımı, eserin muhtevasına dair okuyucuya birtakım bilgiler aktarır. Bu bilgiler okuyucuya doğru bir biçimde sunulmalıdır. Kapak tasarımları, okurun ana metinde işlenen konuyla bağlantı kurmasında etkin rol oynadığından dolayı en az metnin içeriği kadar önemi haizdir. Bu nedenle, kitapların kapak tasarımları etkileyici, özgün ve okuru kendine çeken renklerle bezenmiş olmalıdır. Kapağa işlenen görsel öğeler çalışmanın içeriğine uygun olarak seçilmeli ve okuyucuda merak uyandırmalıdır. Okuyucunun esere dair ilk izlenimini kapak tasarımı oluşturur. Bu öneme istinaden eserin kapak tasarımlarını yapan kişilerden ana metne hâkim olmaları beklenir.

Elimizdeki eserin ön kapak tasarımı incelendiğinde, kırık/krem beyaz fon kullanılan ön kapağın sol üst köşesinde yayınevinin logosu, mavi arka planda ve kitabın sağ tarafından ortalanmış bir şekilde yazarın adı ve soyadı, bunun da altında sol tarafa kaydırılmış bir şekilde bordo zemin üzerinde kitabın adına yer verildiği görülmektedir.

Bilimsel eserlerde başlık konunun, araştırma zaman ve mekânının kısaca ifadesidir. Bir başlıkta bu üç öğeye yer verilmesi, başlığın niteliğini ve eserin içeriğini kapsama gücünü artırır. Zira iyi seçilmiş bir başlık okuyucuya ele alınan konunun sınırlarını göstermeye de işaret eder. Bu tavzihten anlaşıldığı üzere başlık seçimi eserin niteliği üzerinde etkilidir. Kıran'ın, "*Padişah Hizmetine Adanmış Hayatlar:*

Osmanlı Sarayında İç Oğlanları” olarak bildirdiği kitabının adı, bir zaman aralığı belirtilmemiş olmakla beraber genel ve bilimsel bir başlık yazımına uygundur. Çünkü ele alınan iç oğlanları konusunun, Osmanlı Devleti döneminde teşkilat haline gelişinden ortadan kaldırılışına kadar tüm safhaları işlenmiştir. Kısacası başlık, içeriği anlatan ve kapsayan türdedir. Müellif, çalışmasını ön kapağında yer alan bu başlıkla okuyucuya sunmuştur. Ön kapakta bordo ve mavi gibi dikkat çeken renklere ek olarak metinde işlenen temayı vurgulamak amacıyla tercih edildiği düşünülen Dülbent Oğlanı minyatürü kullanılmıştır. Seçilen bu görsel, genel bir eserde olması gerektiği gibi metinde işlenen konuyu desteklemektedir.

Bir kitabın sadece ön yüzü değil, arka kapağı da çok önemlidir. Burada iki kapağın vazifeleri ayrıdır. Bir eseri konusu yönüyle ön kapak, muhtevası yönüyle de arka kapak yansıtır. Arka kapakta yer alan bilgiler, metnin içeriğini en öz hali ile okuyucuya aktarır, tanıtır. Bu da genelde eserde yer alan en dikkat çekici cümleler ya da açıklamalarla yapılır. Yazar Kıran, arka kapakta kitap içeriği hakkında iki paragraflık tanıtıma yer vermiştir. Lansman yazısının hemen altında bir *Silahdar Ağa* minyatürü mevcuttur. Söz konusu görsel de ana metinde işlenen konuya uygundur. Minyatürün hemen altında yayıncılıkla ilgili kurallar çerçevesinde barkot, sol alt köşede yayınevinin logosu, sağ alt köşede ise ISBN numarası bulunmaktadır. Burada kapak tasarımıyla ilgili son olarak zikrettiğimiz kapakları birbirine bağlayan eserin sırt kısmından söz etmek yerinde olacaktır. Eserin sırt kısmında yukarıdan aşağı doğru mavi fon üzerine yazarın adı ve soyadı, bordo fon üzerine kitabın adı ve yayınevinin logosu gösterilmiştir. Verilen bilgiler ışığında yazarın incelemesini yaptığımız bu kitabında başlık, boyut, hacim ve kapakların bilimsel bir eserde olması gereken azami özellikleri taşıdığı görülmektedir.

Sayfa tasarımı ve kapak tasarımı yapan kişilerin adları iç kapağın arkasında belirtilmiştir. Yine aynı yerde ön kapak görselinde yer alan minyatürün adı² ve kaynağı³ ile arka kapaktaki minyatürün adı⁴ ve kaynak künyesi bilgisine⁵ yer verilmiştir. Bu bilgiler, kitabın kapağında kullanılan görseller hakkında teferruatlı bilgi edinmek isteyen okuyucular ve araştırmacılar için kıymetlidir. Yazar, kitabın ön ve arka yüzünde kullandığı görsellerin kaynaklarını göstererek eserin bilimsel yönüne katkı sağlamıştır.

Bilimsel niteliğe sahip bir eserde kitabın yayınevi, hangi kategoride basıldığı, sayfa ve kapak tasarımlarını yapan kişilerin bilgisi, basım yılı ve sayısı, ISBN numarası, baskı ve cildi yapan firmanın bilgisi, eserin iç kapağında sonra bir zincir halinde okuyucuya sunulmalıdır. Müellif, incelemesini yaptığımız kitabın künye bölümünden önce gelen sayfada iç kapağa yer vermiştir. Bu kısımda yazarın adı ve soyadı ile kitabın adına dair zikredilen bilgiler sayfanın ortasından biraz aşağıda ve bold olarak gösterilmiştir. Sonraki sayfada yukarıda belirttiğimiz künye bölümü verilmiştir. Bu kısımda öncelikle

² Tulbentar Ağa. Dülbent Oğlanı

³ Recueil des differents costumes des principaux officiers et magistrats de la Porte et des Peuples sujets de l'Empire Ottoman. Fransız Milli Kütüphanesi, gallica. bnf. fr.

⁴ Silahdar Ağa

⁵ Recueil des differents costumes des principaux officiers et magistrats de la Porte et des Peuples sujets de l'Empire Ottoman. Fransız Milli Kütüphanesi, gallica. bnf. fr

yayınevinin adı ve elimizdeki kitabın yayınevinin genel olarak 304., tarih kategorisinde ise 286. kitabı olduğu belirtilerek yayınevinin adı, sayfa ve kitap tasarımlarında emeği geçen kişilerin adları, ön ve arka kapak görsellerinde kullanılan minyatürlerin isimleri ve kaynakçası, elimizdeki eserin kaçınıcı basım olduğu ve basım yılı, ISBN numarası, baskı ve cildi yapan kurumun adı ve iletişim adresi, yayınevinin iletişim adresleri ve eserin telif hakkı uyarısı zikredilmiştir. Künye bilgisinin bulunduğu sayfanın karşısında ise iç kapaktaki ibareler tekrar edilmiştir.

Okuyucuların çoğu bir kitabı okumaya başlamadan önce yazarını da merak eder. Yazar kimdir? Hangi alanlarda çalışmaları mevcuttur? Gibi aklındaki sorulara yanıt bulmak ister. Bu yanıtlar okuru yazarla tanıştırır. Batuhan İsmail Kıran'ın okurla buluşması, çalışmasının sayfa numaralarına dâhil edilmemiş olan dördüncü sayfada bir paragrafla anlatılan kısa özgeçmiş bilgisiyle olmuştur.

Okuyucuya eserin bütünü, taslağı ve bölümlerine dair bilgi veren kısmı İçindekiler sayfasıdır. Çok bölümlü eserlerde içindekiler kısmı mutlaka yer almalıdır. Kitabın sayfa numaralarına dâhil edilmemiş olan 5. sayfada içindekiler bölümüne yer verilmiştir. Bu kısım iki yana yaslı sayfa düzeninde yazılmıştır. İçindekiler bölümünde kısaltmalar, tablolar, şekiller, önsöz ve teşekkür, giriş, ana ve alt başlıklar, sonuç, ekler listesi, kaynaklar ve dizin başlıkları yer almış, yanlarında bu bölümlerin kitapta buldukları sayfa numaraları da gösterilmiştir. Bu bölümde içindekiler başlığı başta olmak üzere, kısaltmalar, tablolar, şekiller, önsöz ve teşekkür, giriş, üç ana bölüm başlığı, sonuç, ekler listesi, kaynaklar ve dizin başlıkları büyük harfle ve bold olmadan yazılmıştır. Lakin bu sayılan başlıklar içindekilerde olduğunun tersine ana metinde bold olarak verilmiştir. Hatta üç bölüm başlığı yine içindekilerde yazıldığı biçimin tersine hem küçük harflerle hem de bold olarak yer almıştır. Daha başka bir ifadeyle, içindekiler kısmında verilen başlık yazım biçimi, içerikte aynı biçimde uygulanmamıştır. Burada basım hatası olduğu düşünülen bir hususun da dile getirilmesi genel fayda adına gerekli görülmüştür. İçindekiler bölümünde “Birinci Bölüm” ve “İkinci Bölüm” başlıklarındaki/ifadelerindeki i harflerinde üst üste iki nokta göze çarpmaktadır. Yeni baskılarda bu küçük baskı/yazım hatalarının giderilmesi doğru bir adım olacaktır.

Eserde içindekiler bölümüyle ilgili söylenebilecek diğer bir husus da başlıklandırmada kullanılan başlık düzeni ve sistematığıdır. Genel olarak akademik çalışmaların içindekiler kısmında, belirli bir sistematik dâhilinde, içerikte yer alan başlıklar sıralanır. Bilimsel niteliğe sahip eserlerde belirli bir başlık düzeni seçilir, başlık sistematığı belirlenir. Ana başlık, alt başlık ve iç başlığı birbirinden ayıracak nüanslar bulunur. Bu amaca uygun olarak başlıkların yazımında bold, eğik yazımlar tercih edilebilir, harfler, rakamlar kullanılabilir, dereceleme sistemi uygulanabilir. Lakin konunun sıralanması ve okuyucuya doğru bir şekilde aktarılması için zikrettiğimiz özelliklerin yerinde ve uygun olarak kullanılması gerekir. Kıran, kitabında birinci, ikinci ve üçüncü dereceden başlıklar kullanmıştır. Bu tavır, belirgin bir başlık düzenini ifade etmektedir. Ancak burada ikinci bölümdeki üçüncü dereceden başlıkların sadece eğik yazılması gerekirken hem bold hem de eğik yazılmasının genel başlık yazım düzenine uymadığı söylenebilir. Ayrıca eserin içindekiler bölümünde, başlık ifadelerinin birçoğu küçük harfle başlatılarak

yazılmıştır. Konu başlıklarında her kelimenin büyük harfle başlaması genel kabul görmüş bir teamüldür. Başlık yazımında söz konusu uygulamanın dikkate alınması şüphesiz eserin niteliğine katkı sağlayacaktır.

İncelemede gelinen noktada, metinde yer alan bölüm ve konu başlıklarına değinilecektir. Bilimsel çalışmalarda ana metnin genel konusu hakkında okuyucuya ilk fikir veren kısım eserin adı idi. Bunun gibi eserin her bir bölüm başlığı, içerdiği konuyu en öz haliyle okuyucuya tanıtmaya vazifesi üstlenir. Bu nedenle bölüm başlarında sarı ve safi başlıklar tercih edilmelidir. Genel itibarıyla kitap üç ana bölüme oluşmaktadır: Birinci bölüm “*İç Oğlanlarının İhdası, Nefer Kaynağı ve Teşkilat Yapısı*”, ikinci bölüm “*İç Oğlanlarının Terfi, Tayin ve Emeklilikleri*”, üçüncü bölüm “*İç Oğlanlarının Kurumsal Giderleri ve Gelirleri*” başlığı ile ifade edilmiştir. Birinci bölümde 4, ikinci bölümde 3, üçüncü bölümde ise 2 tane *bold* yazılmış ana başlık bulunmaktadır. Zikrettiğimiz ana başlıklar içerikte de aynı şekilde verilmiştir. İçindekiler kısmı ile içerik arasında tanıtmaya başlıklarının yazımında ve bunların belirtilen sayfa aralıklarında verilmesinde herhangi bir tutarsızlığa rastlanmamıştır. Kıran’ın eserinde konuya yönelik 3 bölüm başlığı, 9 ana başlık, 34 alt başlık ve 6 tane iç başlık bulunmaktadır. Bu başlıkların, kapsamlarındaki metinde sunulan içerikle gayet uyumlu olduğu görülmektedir. Müellif, çalışmasında gelişigüzel ve uzun cümlelerden oluşan başlıklara yer vermemiş, konuyu ifade eden kısa ve açık başlıkları tercih etmiştir. Okuyucu, verilen bölüm ve konu başlıklarıyla, çalışmanın içeriğini takip edebilmektedir. İçindekiler bölümü ve başlıkların incelenmesine ayrılan yukarıdaki kısımlarda, yazarın başlıkları ve başlıklandırma sistematüğini bir iki küçük uyarı hariç tutulursa bilimsel niteliklere dikkat ederek hazırladığını belirtebiliriz.

Yazımıza, Kıran’ın kitabının tetkik ve tenkidine, içindekiler kısmında okuyucuya sunulmuş sıra izlenerek devam edilmiştir. Buna göre ilk sırada kısaltmalar bölümü gelmektedir. Bir kelimenin, terimin ya da özel bir ismin, muhtevasında bulunan harfler kullanılarak sembolleştirilmesine kısaltma denilmektedir. Kullanılan harf sayısı kaç olursa olsun kısaltmaların sonunda nokta bulunur. Bilimsel niteliğe sahip eserlerde kısaltma bölümüne yer verilmektedir. İncelemesi yapılan bu kitabın yazarı da çalışmasının 9 ve 10. sayfalarını, metninde yer verdiği özel isimlerin ve terimlerin kısaltmalarının zikredilmesine ayırmıştır. Müellif, kısaltmaları alfabetik sıralamaya ve yazım kılavuzuna uygun olarak düzenlemiş, otuz altı kısaltmaya yer vermiştir.

Kitabın içindekiler kısmında zikredilen sıralamaya uygun olarak sırada tablolar ve şekiller bölümü gelmektedir. Kıran, bu iki bölümü içindekiler kısmında ayrı başlıklarla ifade etmiştir. Bu bölümler, kitapta işlenen konunun çeşitli göstergelerle zenginleştirildiğini anlatır. Bilgilerin okuyucunun zihninde canlanmasında ve kolay algılanmasında önemli bir yere sahiptir. Sayısal verilerin veya hiyerarşik bir dizinin metin gibi yazılarak işlenmesinin kafa karıştırılabileceği durumlarda tablo ve şekiller devreye girer. Analizini yapmaya çalıştığımız bu kitapta müellif on dokuz tane tablo, bir tane de şekil kullanmıştır. Tablo numaralarını her bölüme uygun olarak yazmıştır. Örneğin ikinci bölümde yer alan

tabloların ifade edilmesinde 2 rakamı, üçüncü bölümdeki tablolarda ise 3 rakamı kullanılmıştır. Buradan da anlaşılacağı üzere eserin birinci bölümünde tablo bulunmamaktadır. Bu bölümde yukarıda kitabın tamamında bir tane olduğunu söylediğimiz *şekil* kullanılmıştır.

Tablo ve şekillerin adlarının yazımı, diğer başlıklar kadar önemlidir. Bu iki bölümde yer alan başlıkların yazımında sadece tablo şekil numaraları bold olarak belirtilmiş, devamındaki başlık adları bold verilmeden normal yazılmıştır. İlgili tablo veya şeklin bulunduğu yerde ise numara ve başlığın her ikisinin de bold biçimde yazıldığı görülmektedir. Buna ek olarak çalışmanın muhtevasında hiyerarşik düzeni ifade etmek için kullanılan şeklin numarası Şekil 1.1. olarak değil, Şekil 1. olarak belirtilmiştir. Yazardan mı yoksa dizgiden mi kaynaklandığı bilinmeyen bu türden maddi hata veya uyumsuzlukların yeni basımlarda giderilmesi beklenen bir sonuç olacaktır. Ayrıca tablo ve şekil adlarındaki kelimelerin çoğunun küçük harfle başlatılıp yazıldığı da zikredilmesi gerekli bir husustur. Bunun dışında eserin tablolar ve şekiller bölümlerinde belirtilen sayfa numaraları okuyucuyu içerikte söylenen yere götürmektedir. Sayfa numaralarında herhangi bir tutarsızlık söz konusu değildir. Ayrıca her tablo gösterilen sayfada kaynakçasıyla beraber işlenmiştir. Bu durum okuyucuların, tabloda merak ettikleri bir konunun hem kaynağına erişmelerini kolaylaştırmış hem de çalışmanın akademik yönünü kuvvetlendirmiştir.

Bilimsel niteliğe sahip eserlerin bir amacı vardır. Bu amaç, yazarın aklında beliren “*neden?*”, “*niçin?*” gibi sorularla şekillenir. Müellif, eserini yazmaya başlamadan önce çalışmasını nasıl neticelendirmek istediğine karar vermelidir. Akademik eserlerde bu bölüme önsöz denilmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere önsöz kısmı yazılırken ana metin daha oluşturulmamıştır. Özcesi bu bölüm, yazarın çalışmasını yürüteceği sürecin ve beklenen neticenin tasarısıdır. Bazı eserlerde ise özsöze teşekkür kısmı da eklenir, iki bölüm birlikte ele alınır. Yazar, teşekkür bölümünde, çalışması süresince ona maddi ve manevi yardımcı olan kişi ve kurumların adını zikreder. Analizini yapmaya çalıştığımız kitapta da Kıran, önsöz ve teşekkür bölümlerini birlikte ele almıştır. Yazarın, eserinin teşekkür bölümünü genel ölçüt ve kabullere uygun olarak işlediğini söylerken önsöz bölümündeki bir hususu da belirtmeliyiz. Yazarı seçtiği konu üzerinde çalışma yapmaya iten sorular ve soruların yanıtlarının öneminden pek söz edilmemiştir. Kıran’dan, Avcılığın Osmanlı Devlet Yapısındaki Yeri: Doğancılar adlı kitabında olduğu gibi, onu böylesine özgün bir konu hakkında yazmaya iten hususları vurgulaması ve neler bulmayı hedeflediğini zikretmesi daha doğru bir adım olurdu.

Bir konuyu doğru tanıtabilmek ve temellendirebilmek onun anlaşılabilirliği üzerinde etkilidir. Giriş kısmı, gelişme ve sonuç bölümlerine temel teşkil etmektedir. Bu nedenle bilimsel çalışmalarda etkili bir giriş olmalıdır. Giriş bölümünde, ne önsöz tekrar edilmeli ne de ana metin anlatılmaya başlanmalıdır. Çünkü bu kısmın amacı okuyucuya konu hakkında ön bilgi sunmaktır. Okuyucunun zihninde, içerikte karşılaşılabilecek konuyla ilgili alt yapı hazırlamaktır. Bu nedenle giriş bölümü metnin sayfa numaralarına dâhil edilmek yerine Romen rakamlarıyla belirtilir. Şimdi de tetkikini yapmaya çalıştığımız eserde giriş

bölümünün nasıl işlendiğinden bahsedilecektir. Kıran, eserinin 15-28. sayfalar arasını giriş bölümüne ayırmıştır. Bu bölümde genel bir teamül olarak sayfa sayılarında Romen rakamları kullanılması gerekirken kitabın sayfa numaralarına dâhil edildiği görülmektedir. Bu nokta dışında giriş bölümü yukarıda ifade ettiğimiz gibi akademik kriterlere uygun olarak hazırlanmıştır ve ilgili bölüm okuyucuya ön bilgi niteliğinde sunulmuştur. Müellif, bu kısımda ana konunun muhtevasını ve problemlerini söylemiştir. Buna ek olarak yazar, eserini diğer araştırmacılardan farklı bir bakış açısıyla ele aldığını ifade etmiştir. Çalışmada, Enderun'un ak ağalar, iç oğlanları ve zülüflü baltacılar grupları için bir çatı işlevi gördüğünden bahsedilerek Enderunluluk ile iç oğlanlığının aynı şeyler olmadığı tezi savunulmuştur.

Sırada ana meselenin kısım kısım anlatıldığı bölümler gelmektedir. “Padişah Hizmetine Adanmış Hayatlar: Osmanlı Sarayında İç Oğlanları” kitabında esas konu 29. sayfadan itibaren işlenmeye başlanmıştır. Birinci bölüm 29-104, ikinci bölüm 105-134, üçüncü bölüm ise 135-174. sayfa aralıklarında yer almaktadır. Buna göre kitabın bölümlere tevzinin orantılı olduğu söylenebilir. Kitabın bu yönüne bir de bölüm başlıklarının, anlatılan konu ve içerik ile uyumlu olduğunu ekleyebiliriz. Genel anlamda bölümler bilimsel niteliklere haizdir. Lakin kitabın diğer yerlerinde olduğu gibi başlıkların yazımının içindekiler kısmında normal, içerikte bold olduğu görülür. İçindekiler bölümünde bold olmadan büyük harflerle yazılmış olan üç bölüm başlığı da metin içerisinde ana başlık gibi bold ve sadece kelimelerin baş harfleri büyük tarzda yazılmıştır. Yazarın ya da yayınevinin tercihi olduğunu düşündüğümüz bu farklı biçimde başlık yazımı yerine eserin niteliğine uygun, bir başlığın içindekiler kısmında ve içerikte aynı biçimde yazımının tercih edilmesinin daha yerinde olacağı görüşü ileri sürülmektedir.

Bilimsel bir metin, kurgu dâhilinde birçok farklı kaynağın, belgenin harmanlanmasıyla, terkihiyle oluşturulur. Bu gerekçeyle yararlanılan, işe koşulan, ortaya konulan bilgilerin nereden alındığının zikredilmesi gereklidir. Söz konusu çaba, okuyucuya sunulan bilgilerin doğruluğunun teyit edilmesi ve ortaya çıkarılan metnin alana katkısını göstermesi açısından değerlidir. Atıf ve kaynak gösterme işlemi, anlatılan konunun hemen bitiminde parantez içerisinde, sayfa altında ya da bölüm sonunda dipnot şeklinde uygulanabilir. Bu durum yazarın/yayıncının tercih ettiği atıf sistemine göre değişebilir. Kıran, eserinde sayfa altı dipnot sistemini kullanmıştır. Giriş bölümü başta olmak üzere her bölümün atıf numarası 1 rakamıyla başlamaktadır. Her kısımda farklı sayıda dipnot bulunmaktadır. İncelediğimiz kadarıyla yazar, metninde zikrettiği bütün bilgilerin kaynaklarını dipnotlarda göstermiştir. Bu hususlar göz önünde bulundurulduğunda yazarın, atıflarını bilimsel niteliklere dikkat ederek özenle oluşturduğu gözlenmektedir.

Akademik bir çalışmada başlık seçiminden sonuç bölümündeki son cümleye kadar her şey, her bölüm, her içerik önemlidir. Ancak bunlar arasında sonuç kısmının yeri ayrıdır. Çünkü bu bölümde çalışmadan elde edilen neticeler belirtilir. Özsözde sorulan Bu çalışma alana ne kazandırmayı amaçlıyor? Benzeri

çalışmalardan farklı yönü neler olacak? Gibi soruların, bir anlamda sonuç kısmında yanıtı verilir. Sonuç yazılırken ana metnin özetine girilmemeli, ya da önsöz veya girişin tekrarına düşülmemelidir. Eserin sonuç kısmına bakıldığında, kısmen önsöz ve teşekkür bölümü ile ana metnin özetine yer verilmiş hissi uyandırmaktadır. Konusu ve kurgusu özgün, araştırması derin, anlatımı, dili ve üslubu da bir o kadar yalın, akıcı ve anlaşılır olan bu eserin sonuç kısmının da en az diğer bölümlerde olduğu kadar işlenmiş olmasını beklemek doğaldır. Kıran, iç oğlanları konusunu ortaya çıkışlarından kaldırılışlarına kadar her yönüyle başarılı bir şekilde anlatmıştır. Yazarın ana metinde görülen ve her halükarda da vurgulamaya değer özgün olma hususunu sonuç bölümünde de devam ettirmesi çalışmasının bilimsel yönünü yükselteceğine şüphe yoktur.

Yazar, her bilgiyi eserin ana metninde izah etmek zorunda değildir. Bazı bilgiler vardır ki metin için gereklidir ve bir o kadar da uygundur. Ancak konunun akışını bozmadan doğru yerde kullanılması daha önemlidir. Ele alınan konu için çok gerekli bir bilgi, yanlış yerde kullanılırsa önemini kaybeder ve eseri olumsuz etkiler. Eserlerde ek bilgi sunularak anlatım kuvvetlendirilmek istendiğinde birtakım yardımcı unsurlar veya yararlı görsel öğeler işe koşulabilir. Kıran da kitabı için seçtiği değerli belgesel arşiv kaynağı örnekleri ile görsel malzeme örneklerini 181-190. sayfa aralıklarında ekler halinde okuyucuya sunmuştur. Ekler listesi bölümünde Ek-1, Ek- 2, Ek -3, Ek-4, Ek-5 ve Ek-6'da karşımıza Osmanlıca arşiv belgeleri örnekleri çıkmaktadır. Bu belgelerin bold olarak yazılmış olan başlığından anlaşıldığı kadarıyla içerikte anlatılan bilgileri destekler niteliktedir. Bilimsel bir eserde olması gerektiği gibi izah edilen bilgilerin dayanağı okuyucuyla paylaşılmıştır. Belgelerin kaynaklarının sayfanın hemen altında gösterilmesi okuyucunun kaynağı analiz etmesinde kolaylık sağlamıştır. Ek-7, Ek-8, Ek-9 ve Ek-10'da verilen minyatürlerin kaynakları ve erişim tarihleri sayfanın altında gösterilmiştir. Minyatürlerin görüntü kaliteleri yüksektir, ayrıca her biri de içerikte sunulan ana konuyla ilişkilidir. Ancak bu minyatürlere eserin içeriğinde bir atıf yapılmadığı görülmektedir. Söz konusu görsellere eserin ilgili bölümlerinde işaret edilmesinin daha uygun olacağı kabul edilmektedir. Ekler listesi "Ek-7'deki Silahtar Ağa" minyatürünün arka kapaktakiyle, "Ek-8'deki Dülbent Oğlanı" minyatürünün de eserin ön kapağındaki minyatürle aynı olduğu fark edilmektedir. Genel olarak bakıldığında ekler bölümünün bilimsel kıstaslara uygun olduğu görülür.

Değerlendirmenin bu bölümünde konunun hazırlanışında yararlanılan arşiv belgeleri ve tetkik eserleri içeren kaynakça bölümü ele alınmıştır. Akademik bir topluluğa sunulmak üzere hazırlanan çalışmalarda yazar, kaynağını belirtmek şartıyla, başka eserlerden edindiği bilgiyi kullanabilir. Aksi durumda bu olay, intihal sayılır. Tetkik ve tenkidi yapılan kitapta da yazar, 191-200. sayfalar arasını bibliyografya, bibliyografik künye olarak da isimlendirilen kaynaklar bölümüne ayırmıştır. Bu kısımda okuyucuyu ilk olarak arşiv belgeleri karşılamaktadır. Söz konusu belgeleri okuyup yorumlayıp yazıya dökmek, anlaşılır kılmak (*tenkit, terkip, sentez*) tarihçinin meşakkatli bir işidir. Eserin içeriğinden ve üslubundan da anlaşıldığı üzere yazarın bu durumun üstesinden başarıyla geldiği anlaşılmaktadır. Arşiv kaynaklarından sonra yazma eserler, tezler, yayınlanmış kaynaklar, makaleler, bildiriler ve ansiklopedi

maddeleri, dijital arşivlerden toplanan görsel malzemeler sıralanmıştır. Kitapta Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi ile Başbakanlık (Cumhurbaşkanlığı) Osmanlı Arşivi fonları defter ve belgelerinden yararlanılmıştır. Tasnifi yapılan bölümlerin başlıkları ve kaynaklar bölüm başlığı bold olarak gösterilmiştir. Kaynaklar bölümü, alfabetik sıralamaya ve kaynakça genel yazım usulüne uygun olarak teşkil edilmiştir. Dipnotlarda verilen bütün eser künyeleri, kaynaklar bölümünde de yer bulmuştur. Yazarın, eserini konusuyla ilgili arşiv dokümanları dâhil Türkçe ve yabancı dilde zengin bir kaynak listesini işe koşarak oluşturduğu açıkça görülmektedir.

Araştırmak, okumak bazen pratik olmayı da gerektirir. İşte böyle zamanlarda eserlerin dizin bölümüne bakılması yararlı bir iştir. Dizin bölümü, okuyucuya eserde geçen kişi, yer, olay, devlet, millet, teşkilat, müessese isimlerini, ayrıca terim ve önemli olayları kolayca gözden geçirme imkânı verir. Eserde anlatılan konular hakkında birtakım emareler sunar. Böylece kitapta anlatımı geçen bir meseleye daha hızlı bir şekilde ulaşılmış olur. İncelenen eserde 201-207. sayfalar arası dizin bölümüne ayrılmıştır. Bu bölümün başlığı, içindekiler bölümünde belirtildiği gibi büyük harflerle bold kullanılmadan yazılmıştır. Dizin bölümünde ilk olarak Romen rakamı sırasıyla başlatılan padişah isimleri zikredilmiştir. Alfabetik sıralama takip edilerek, başlık olarak kullanılan her harfin bold olarak yazıldığı bu bölümde isimler ve terimler karışıktır. Dizinde verilen sayfa numaraları içerikle karşılaştırıldığında ise herhangi bir uyumsuzluğa rastlanmamıştır. Beklenildiği gibi bu bölüm okuyucu açısından faydalı bulunmuş, bilim çevrelerince kabul görece nitelikte hazırlanmıştır.

Değerlendirmemizde Batuhan İsmail Kıran'ın kitabı bölüm bölüm ele alınmaya çalışılmıştır. Bu süreçte yazardan mı yoksa baskıdan mı kaynaklandığı bilinmeyen, düzeltilmesi mümkün bazı hususlar dile getirilmiştir. Kıran'ın eserine genel anlamda bakılacak olursa ilk göze çarpan husus, konunun sunumunda açık, sade ve akıcı bir dil kullanıldığıdır. Okuyucunun aklında soru işaretlerine ya da belirsizliğe yol açacak cümleler, anlatımlar yoktur. Yazım ve imla kurallarına uygun bir metin ortaya konulmuştur. Ayrıca yazarın kendine özgü bir yazım ve anlatım üslubunun varlığı ortadadır. Eserde herhangi bir ideolojik yorum ya da yönlendirmeye yer verilmemiştir. Eserin konusu okuyucuya objektif ve tarihi gerçeklere uygun bir biçimde sunulmuştur.

Sonuç olarak kitapta, Osmanlı Devleti'nin sınırlarının genişlemesiyle idarecilere gereksinim duyulduğundan bu ihtiyacı karşılayan kul menşeli iç oğlanlarının teşkilat yapısı açıklanmıştır. Konulara uygun seçilmiş kaynaklar ve yerinde verilmiş görsel öğelerle tablolar, kitabın bilimsel yönünü desteklemiştir. Açıkça ifade etmek gerekir ki yazarın bu araştırması, Uzunçarşılı'dan günümüze Osmanlı Teşkilat Tarihi alanında Enderun ve iç oğlanlığı kurumlarına dair yapılmış detaylı, kapsamlı, bütüncül ve özgün çalışmalardan biri olmuştur.